

Anna Savojská: Spasitelka nebo nemesis?

(1326–1365/6)

Byla dokonalou vdovou podle představ apoštola Pavla, ženou, která žila sama, důvěřovala Pánu, jedla jen tolik, kolik bylo nutné, vyhýbala se honosným šatům a všemu světskému, dnem i nocí sloužila Pánu a svým hlasem zpívala chvalozpěvy jako její jmenovkyně prorokyně Anna.

Demetrios Kydones

Domnívám se, že pocházela z cizí země, byla od přírody nemilosrdná a nenáviděla všechny Římany.

Nikeforos Gregoras

Úvod

Brzy po smrti Ireny-Adelheid začal Andronikos II. hledat novou nevěstu pro svého vnuka, který dosud neměl dědice. Nápad vyslat poselstvo na **savojský dvůr** se možná i tentokrát zrodil v hlavě císařova syna, montferratského markraběte **Theodora**, při jedné z jeho návštěv Konstantinopole. Theodor byl dobře obeznámen s poměry v Itálii a zřejmě věděl i o krásné a dosud svobodné dceři vlivného savojského **hraběte Amadea V.** Pro své tradiční **protipapežské a protifrancouzské postoje** byl savojský dvůr žádoucím spojencem a hraběcí dcera tedy vhodnou nevěstou pro byzantského císaře. Navíc nebylo třeba žádat o papežské svolení s jejím sňatkem.

Obr. 6: Zde

Dětství

Budoucí manželka Andronika III., **Johana nebo Giovanna**, se narodila v rodině Amadea a jeho druhé manželky **Marie Brabantské** kolem roku **1306**. O jejím dětství nám prameny zachovaly pouze kusé informace. Vyrůstala na savojském dvoře v **Chambéry** spolu s několika ze svých šesti nevlastních sourozenců a třemi sestrami. Její rodina byla vlivná a bohatá. Johanu obklopoval zástup služebných, které tvořily její vlastní dvůr. Dětství prožila na několika různých **zámcích**, mezi nimiž přední místo zaujímal romantický **Le Bourget** stojící na břehu Bourgetského jezera. Právě z něj musela jako dítě spolu se svou rodinou uprchnout, když byl zasažen povodní.

Již jako mladá dívka hrála Johana významnou úlohu v plánech svého otce. V roce **1322** se Amadeo V. pokusil změnit protifrancouzskou politiku tradičně zastávanou savojskými hrabaty a odvezl šestnáctiletou Johanu do **Paříže na přehlídku nevěst** pořádanou pro krále **Karla IV.** Pro Johanu skončil tento výlet velkým zklamáním, neboť král dal přednost jiné kandidátce, **Marii Lucemburské**, sestře českého krále Jana Lucemburského. Po tomto

neúspěchu se vrátila do Savojska. Zde ji o rok později stihla další rána, když zemřel její milovaný **otec**. Po jeho pohřbu se její **matka** rozhodla odjet ke své rodině **do Brabantska** a uvolnit tak místo nové vládkyni savojského dvora, **Blance Burgundské**, manželce svého nevlastního syna **Eduarda V. Savojského**.

Přestože se prameny nezmiňují o Johanině vzdělání, vzhledem k zájmu její rodiny o kulturní život a rozvíjející se vědu je pravděpodobné, že se setkala s řadou zajímavých osobností. Mezi nimi byl jistě **Eliáš Žid a Jakub Florentský**, významní lékaři a učenci žijící na dvoře jejího otce. Pravděpodobně se jí také dostalo základního vzdělání od františkánů usazených v Chambéry a zcela jistě se naučila **tančit, věnovala se hudbě a vyšívání**, což byly dovednosti, které se od dam v jejím společenském postavení očekávaly. Lze předpokládat, že se účastnila literárních a hudebních vystoupení, které byly oblíbenou zábavou tehdejších šlechtických rodin. Co se jazyků týče, kromě rodné **francouzštiny** ovládla jistě alespoň základy **latiny**.

Johanin osud jako nepříliš významné nevlastní sestry savojského hraběte se náhle změnil, když v červenci roku **1325** dorazili na hranice hrabství **byzantští vyslanci**, Andronikos Tornikes a generál Jean de Gibelet. Savojské šlechtici poskytli poselstvu náležitý doprovod ke dvoru svého lenního pána a Eduard je přijal se všemi poctami. Nakonec dal také přednost jejich žádosti před námluvami francouzského krále **Karla IV.** ovdovělého po smrti Marie Lucemburské v březnu 1324. Podle byzantského historika **Jana Kantakouzena** bylo Eduardovo rozhodnutí „založeno na velké prestiži“, které se Byzanc těšila v latinské Evropě. Skutečné příčiny hraběcího rozhodnutí nejsou známy. Je zřejmé, že titul císařovny byl zvučnější než titul královny, na druhé straně však sňatek s pravoslavným vládcem jistě musel popudit papeže. Eduard se možná rozhodl setrvat v tradičním protifrancouzském postoji savojského dvora, avšak do konečného rozhodnutí mohla také zasáhnout sama Johana.

Po nepříliš dlouhých jednáních uzavřel hrabě 22. září **1325** dohodu s byzantskými vyslanci. Ti se pak vrátili do Konstantinopole, aby podali císaři zprávu o výsledku své mise a zahájili přípravu na slavnostní uvítání císařské nevěsty. Savojský hrabě naopak začal pro Johanu připravovat velkolepé věno, které mělo na byzantském dvoře udělat patřičný dojem.

PODÍVEJ SE NA ČLÁNEK MALAMUT A ROZEBER DETAILS.

Nemoc

Na počátku roku **1326** opustila Johana Savojsko, a po **náročné zimní plavbě** se v únoru vylodila u severních bran Konstantinopole. Její doprovod, který tvořila zejména početná skupina rytířů a šlechticů, podle soudobých historiků svou nádherou předčil družiny předchozích nevěst. Císaři Andronikos II. a Andronikos III. ji přivítali s obvyklou okázalostí a Johana oděná v purpurovém rouchu císařovny pak ve slavnostním průvodu vstoupila do města.

Několik dní po svém příjezdu však mladá císařovna onemocněla, zřejmě následkem cestování uprostřed zimy. Její zdraví bylo křehké a v pozdějších letech bývala často upoutaná na lůžko. Svatba s císařským následníkem musela být odložena a mladý

Andronikos odjel spravovat Thesálii, ve které se zdržel až do konce léta. Kromě plnění vladařských povinností se svým odchodem z hlavního města možná chtěl vyhnout riziku, že brzy po sňatku znovu ovdoví, aniž by získal následníka trůnu. Třetí sňatek totiž pravoslavná církev povolovala pouze ve výjimečných případech. Johanin zdravotní stav se však brzy zlepšil a na začátku podzimu už o jejím uzdravení nebylo pochyb. Andronikos III. se vrátil do hlavního města a císařský dvůr začal připravovat císařskou svatbu.

Sňatek a koruna

Jak bylo zvykem, musela Johana před svým sňatkem s císařem přestoupit k **pravoslaví**. Při této příležitosti přijala nové jméno Anna a slíbila, že bude své děti vychovávat v souladu s pravoslavným učením. V **říjnu 1326** byl mladý pár oddán v chrámu Boží Moudrosti. Po skončení svatebního obřadu následovala korunovace mladé císařovny, při níž Andronikos sám vložil diadém na hlavu své nevěsty. V pramenech nacházíme svědectví o Annině **slavnostním oděvu**, který si zřejmě oblékla také při této příležitosti. Na portrétu dochovaném v památce známé pod názvem Codex historicus 2° 601 (viz obr. 7), který je nyní uložen ve Stuttgartu, je císařovna zobrazena v purpurovém plášti se širokými rukávy, svrchním oděvu (*himation*) a ve zlatem vyšívaném šátku (*loros*) zdobeném červenými a modrými drahokamy. Na hlavě má vysokou korunu s výstupky a v pravé ruce drží žezlo (*baion*) rovněž zdobené drahými kameny a/nebo perlami.

Po svatbě opustila většina Annina savojského doprovodu Byzanc, i když několik důvěryhodných osobních průvodců zůstalo. Mezi nimi byla i císařovna nejblížejší společnice, inteligentní a vzdělaná **Isabella de la Rochette**, která pak po mnoho let byla rádkyní a důvěrníci císařovny, zejména v těžkém období po smrti Annina manžela.

Obr. 7: Zde

Žárlivost, nedůvěra nebo vděčnost? Císařovna a Kantakouzeni

Možná ve snaze vyhnout se konfliktu se starším císařem odjel mladý pár brzy po skončení slavností do **Didymoteichon**, které se mělo stát jeho novým sídelním městem. Cestou do Thrákie však mladého panovníka zastihla zpráva o osmanském vpádu a spolu se svými vojáky se proto neprodleně vypravil bránit byzantská území. Anna sama pokračovala do Didymoteichon, kde strávila celou závěrečnou fázi první občanské války (1321–1328).

Andronikova volba tohoto města jistě nebyla nahodilá, neboť bylo zároveň domovem rodiny jeho přítele a nejbližšího spolupracovníka Jana Kantakouzena, která v jeho okolí vlastnila rozsáhlé pozemky. Císař zřejmě doufal, že **Theodora a Irena**, Janova matka a manželka, dvě nesmírně vzdělané a inteligentní ženy, pomohou Anně přizpůsobit se životu v Byzanci a ovládnout místní zvyky i dvorský ceremoniál. Přestože prameny se nijak nezmiňují o raných vztazích těchto tří žen, které měly sehrát zásadní roli v politickém i kulturním životě země, je jisté, že se Anna dobře seznámila s rodinou svého budoucího protivníka i příbuzného.

Anniny vztahy s Janem byly zřejmě **od počátku složité**. V prvních letech manželství si mladá císařovna uvědomovala silné pouto, které spojovalo jejího manžela s Kantakouzenem, který byl častým návštěvníkem císařské domácnosti. V roce 1328 jej Andronikos jmenoval

generálem císařských vojsk (*mezas domestikos*) a ocenil tak Janovu dlouholetou věrnou službu. Ve svém historickém díle popisuje Kantakouzenos své povinnosti a výsady, které jej téměř postavily **naroveň samotnému císaři**. Andronikos údajně vyznamenání svého přítele podporoval a dokonce plánoval, že ho učiní spolucísařem (tuto poctu však Kantakouzenos prý opakovaně odmítl).

Císařova mladá manželka však zřejmě vděčnost a důvěru svého muže nesdílela a prameny dokonce tvrdí, že na Jana a jeho ženu žárlila. Možná se opravdu cítila zanedbávaná, anebo prostě rozpoznala Janův talent a ctižádost a vnímala jej jako hrozbu pro svou vlastní rodinu.

Anna a Didymoteichon

Po dlouhých sedmi letech občanská válka mezi dědem a vnukem skončila. Tato okolnost však měla na Annin život jen malý vliv. Když 23. května 1328 Andronikos III. vstoupil do Konstantinopole a starší císař se vzdal trůnu, mladá císařovna se ke svému manželovi v hlavním městě nepřipojila. Zřejmě si oblíbila **Didymoteichon**, který jí svými lesy a kopci na obzoru připomínal Savojsko. Byl dostatečně blízko hlavnímu městu, aby jej císař mohl pravidelně navštěvovat, a poskytoval mu vhodnou základnu, kdykoli ho císařské povinnosti povolaly do Thrákie.

K Anninu pobytu v Didymoteichom se zřejmě váže ještě jedna informace zaznamenaná v písemných pramenech. Během svého pozdějšího tažení do Malé Asie kolem roku 1334 se Andronikos III. rozhodl poslat byzantské ženy žijící v Edesse právě do tohoto města, kde Anna zřejmě o tyto středověké uprchlice zaopatřila.

Mezi mlýnskými kameny

Annin sňatek s byzantským císařem se přirozeně **nelíbil papeži**, který od počátku protestoval proti zasnoubení katolické šlechtičny s kacířským panovníkem. Ve své obhajobě před Svatým stolcem se montferratský hrabě bránil, že Anna bude mít možnost získat svého manžela pro katolické vyznání a učinit tak další krok k překonání církevního rozkolu mezi východní a západní církví.

Ačkoli prameny neposkytují žádné informace o tom, jak vážně se Anna hodlala angažovat v **otázkách víry**, a zda měla vůbec v úmyslu zapojit se do unionistické debaty (v Byzanci značně neoblíbené), jistě do Byzance přijela dobře připravena na své „poslání“. V jejím doprovodu bylo několik františkánských mnichů v čele s Garcie Arnaldim Akvitánským. Právě tito muži se, podle západního pramene, měli zasloužit o přestup Andronika III. ke katolicismu někdy před rokem 1333. Zda k této události skutečně došlo, není jisté, neboť byzantské prameny žádnou konverzi nezmiňují. Je však možné, že se Anna v prvních letech manželství a za podpory již zmíněných mnichů skutečně mohla pokusit přiblížit Andronikovi základy katolické nauky. Císař naopak mohl mít vojensko-politický nebo dokonce soukromý zájem o západní teologické učení, ale jako realistický politik si musel být vědom zmatků, které by jeho konverze v Byzanci způsobila, a nebezpečí, které by takový čin představoval pro jeho vlastní postavení i pro udržení dynastie.

Nic z těchto okolností však nebránilo **papeži Janu XXII.** ve vytrvalém úsilí o sjednocení obou církví. V roce 1334 ve svém listu povzbuzoval Annu, aby přivedla svého manžela a jeho poddané ke katolické víře. Skutečnost, že papež označil císaře za nevěřícího (*vir infidelis*) naznačuje, že pokud Andronikos skutečně ke katolicismu přestoupil, své nové vyznání opět brzy opustil.

Přestože se Anně nepodařilo zajistit trvalou konverzi svého muže, její pozice byla strategicky klíčová a katolická církev s ní ani v dalších letech nepřerušila styky. V **červnu 1346** jí papež Klement VI. psal ohledně **ostrova Chios**, který si vyžádal jako základnu pro plánovanou křížovou výpravu do Smyrny na dobu tří let. Papežský legát zřejmě v císařském městě pobýval opakovaně nebo dokonce dlouhodobě. O tom svědčí skutečnost, že když Jan Kantakouzenos v roce 1347 vstoupil do Konstantinopole, našel tam katolického biskupa Bartoloměje.

Předzvěst smrti

V prvních letech Annina manželství nic nenasvědčovalo tomu, že by se císařovna měla stát významnou postavou byzantské politiky. Andronikos III. vyrostl v rozhodného muže s výbornou znalostí lidí a značným politickým i vojenským rozhledem. I když Ursula Bosch ve své monografii napsala, že jeho vláda byla „dějinami bez budoucnosti, sledem neustálých občanských válek, nepřátelských útoků a odvážných obranných bojů,“ nelze mu upřít mnohé úspěchy. **UVEĎ.**

Někdy koncem roku 1329 nebo počátkem roku 1330 Andronikos III. vážně onemocněl. Ve snaze urovnat své záležitosti a zajistit schopného ochránce pro svého dědice (Anna v té době čekala dítě) se mladý císař rozhodl svěřit své manželce a Janu Kantakouzenovi regentskou vládu. Povolal proto Annu, Kantakouzena i své úředníky ke svému lůžku a po krátkém proslovu před obrazem Bohorodičky vložil císařovny ruce do Kantakouzenových se slovy: „Dávám ti tuto ženu a všechny Romáje a od této chvíle se o ně budeš starat.“ Po této scéně, která odráží novozákonní příběh Ukřižování, kdy Kristus svěřuje svou matku do péče apoštola Jana, nechal císař své dvořany přísahat poslušnost své ženě, svému dítěti i velkému domestikovi, kterému svěřil vládu nad říší do doby, než jeho dědic dosáhne plnoletosti.

Čtyři roky po svém příchodu do Byzantské říše se tak Anna ocitla tváří v tvář možnosti, že bude muset **převzít vládu**, aby zachovala žezlo pro své nenarozené dítě. Byla to situace, na kterou ji Andronikos zřejmě nikdy nepřipravil a císařovna do té doby neprojevovala žádné politické ambice. Protože se císařův stav nadále zhoršoval, rozhodl se Kantakouzenos podniknout kroky k zajištění Annina postavení. Znovu nechal dvorské úředníky přísahat **věrnost císařovně**. Zdá se však, že toto gesto nebylo jen výrazem loajality vůči mladé manželce a dítěti Janova přítele. Po Kantakouzenově líčení přísahy totiž bezprostředně následuje pasáž, v níž se Theodora Kantakouzene přichází zeptat mladého císaře, jakou roli by měla v regentské vládě převzít Andronikova matka, císařovna Marie-Rita. Vzhledem k dlouholetému nepřátelství mezi rodinou Kantakouzenů a starší císařovnou Kantakouzenos zřejmě usiloval o to, aby regentství přešlo přímo na Annu, a nikoli na Marii, která by zcela jistě podnikla kroky k odstranění jeho rodiny z politické scény.

Císařova nemoc nakonec nebyla smrtelná. Andronikos se uzdravil a žil ještě dalších deset let. Annina situace se však po této krizi nenávratně změnila. Už nebyla pouhou císařovou manželkou, jejímž hlavním úkolem bylo přivést na svět zdravého následníka trůnu, dodávat lesk obřadům a audiencím a vést císařskou domácnost. **Od roku 1330** zaujala také místo na byzantské politické scéně jako **potenciální regentka říše**. O Annině aktivnější účasti na vládních povinnostech svědčí skutečnost, že jí Andronikos během svého pobytu v Thesálii v roce 1334 svěřil vládu nad hlavním městem, kterému císařovna s pomocí patriarchy skutečně vládla. Totéž učinil také v květnu 1335, kdy se vypravil chránit byzantské ostrovy před rytíři sv. Jana (špitálníky), Janovany a Benátčany. Prameny uvádějí, že Anna neschvalovala manželovo rozhodnutí převzít velení nad císařskou flotilou (údajně proto, že tento úkol nebyl hoden císaře), což opět svědčí o jejím postupném zapojení do politických záležitostí.

V tomto období se císařovna také dostala do velmi nebezpečné situace. Skupina Andronikových odpůrců se pokusila využít jeho nepřítomnosti v hlavním městě s pomocí Janovanů obsadit město a zabít své politické protivníky, včetně císařovny a jejích dětí. Za podpory rozhodné a politicky zkušené Theodory Kantakouzeny dokázala Anna bránit Konstantinopol až do Andronikova návratu, a poté se zúčastnila soudního tribunálu, který soudil spiklence.

Zvýšený význam císařovny jako politické osobnosti se odráží také na mincích ražených v tomto období, které nesou obraz Andronika III. na líci a Anny a jejího syna Jana na rubu mince.

Annina rodina

V roce **1330** porodila Anna místo toužebně očekávaného dědice dceru, která byla pokřtěna jménem **Irena**. Císařský pár, jistě vystrašený císařovou závažnou nemocí, si přál co nejdříve zplodit syna, neboť pouze mužský dědic mohl zaručit pokračování dynastie a zajistit postavení císařovny-vdovy a její dcery. **Situace Ireny jako dědičky trůnu** totiž zdaleka nebyla jednoznačná a vláda by v případě předčasné císařovy smrti pravděpodobně přešla na nejstaršího představitele císařské rodiny, kterým byl Andronikův strýc, Konstantin Porfyrogenetos. Brzy poté, co se Andronikos zotavil z nemoci, císařovna znovu otěhotněla a 18. června **1332** porodila v Didymoteichon **zdravého chlapce**. Dítě dostalo při křtu poněkud překvapivě jméno „Jan“, a nikoli „Michael“ po svém dědečkovi z otcovy strany, jak bylo u prvorozených synů zvykem. Toto porušení tradice zřejmě souviselo se silným poutem mezi císařem a Janem Kantakouzenem. Když se Jan Palaiologos narodil, Andronikos byl právě v Konstantinopoli. Když obdržel radostnou zprávu, odložil smuteční oděv, který nosil na znamení smutku nad nedávnou smrtí Andronika II., a uspořádal hned dva turnaje na oslavu princova narození.

V následujících letech se manželům narodily další tři děti: Michael (*1337), Theodor, a Marie, která se později provdala za Francesca I. Gattilusia, pána Lesbu. Kromě Anniných dětí měl Andronikos také dvě nemanželské dcery: Irena se v roce 1335 provdala za trapezuntského císaře, zatímco Eudokie se stala manželkou mongolského vládce Uzbeka. V roce 1339 se Annina starší dcera Irena, které bylo v té době pouhých devět let, provdala za bulharského

spoluvladaře Michala Asena. Obřadu, který se konal v Adrianopoli, se zúčastnil také byzantský císařský pár.

Hodegonské drama

V červnu roku 1341 císař znovu vážně onemocněl. Poté, co předsedal synodě svolané k rozřešení palamitské otázky, se jeho stav prudce zhoršil a v předtuše blížící se smrti požádal o převezení do kláštera ton Hodegon, kde chtěl strávit zbývající čas na modlitbách. Doufal, že se mezi mnichy, kteří zasvětili svůj život následování Boha, buďto uzdraví, nebo se připraví na konec pozemského života.

Císařovna a její dva synové přijeli do kláštera den před císařovou smrtí. Podle Kantakouzenova líčení Anna „nepřiměřeně“ **naříkala** nad vážným zdravotním stavem svého muže i nad svým trpkým údělem. Kritika mladé císařovny však nebyla na místě. Navzdory Andronikově předchozí zdravotní krizi, nebo možná právě kvůli ní, se Anna musela manželovy smrti dlouhodobě obávat, a to jak z osobních důvodů, tak i kvůli politickým důsledkům, které by tato smrt přinesla. V případě císařovy smrti by se musela ujmout regentské vlády a hájit zájmy země až do plnoletosti svého v té době devítiletého syna. Ve třicátých letech 13. století se už jednou setkala s tvrdošíjným odporem aristokracie a jistě nezapomněla na spiknutí, jehož strůjci hodlali zavraždit ji i malého Jana V. Smrt strýce jejího manžela, Konstantina Palaiologa (1334/1335), přiblížila k trůnu Konstantinova nevlastního bratra Demetria Palaiologa, který byl rovněž zapleten do výše zmíněného povstání proti jejímu manželovi. Když Andronikos v roce 1335 potlačil vzpouru aristokratů, Demetrios byl nucen uprchnout a do Byzance se mohl vrátit jen díky zásahu své sestry Simonis. V době Andronikovy smrti byl opět v zemi a pro Anniny syny představoval možnou hrozbu.

Císařovnin obavy, které ji pronásledovaly po deset let, se staly skutečností v noci ze 14. na 15. června 1341, kdy veškeré úsilí lékařů selhalo a Andronikos ve věku čtyřiačtyřiceti let zemřel. Před svou smrtí údajně svěřil vládu nad říší svému příteli a spolupracovníkovi Janu Kantakouzenovi.

Anna strávila první tři dny svého vdovství **v klášteře** spolu se svými dětmi a účastnila se zádušních obřadů. Zde ji vyhledal Kantakouzenos, který začal po smrti císaře ihned jednat. Odvedl Jana i Michaela do císařského paláce, kde zajistil stráž pěti set mužů pro případ, že by se některý z Andronikových odpůrců pokusil zmocnit trůnu. Kromě toho rozeslal instrukce místodržícím jednotlivých provincií s pokyny, jak dále postupovat a jakými opatřeními zabránit bezvládí a chaosu.

Ačkoli tato nařízení byla nezbytná, Anna zřejmě nabyla pocit, že Kantakouzenos převzal vedení země, aniž by své kroky projednal s ní, coby **regentkou císařství**. Její nejistota a nedůvěra ještě vzrostly, když se v klášteře objevil **Alexios Apokaukos**, Kantakouzenův bývalý chráněnc, aby jí oznámil, že velký domestik plánuje státní převrat a hodlá zavraždit její syny. Jelikož Apokaukos patřil do úzkého kruhu Kantakouzenových chráněnců, císařovna mu uvěřila a v obavách o život a bezpečí svých dětí se 18. června 1341 vrátila do paláce ještě před skončením smutečních slavností.

Během jediného týdne se tak **zdi hodegonského kláštera** staly svědkem řady osudových událostí. Císař zemřel a v srdci císařovny byly zasety pochybnosti a strach z muže, kterého jí její manžel doporučil za nejbližšího rádce. Spolupráce císařovny a velkého domestika tak byla odsouzena k nezdaru dříve, než vůbec začala.

Rádcové nebo vládcové? (1341–1344)

Když Andronikos zemřel, zůstala císařovna jediným korunovaným členem císařské rodiny a jako regentka se stala nejvyšší představitelkou byzantského státu. Byla to ona, kdo přijímal zahraniční vyslance, razil mince se svou vlastní podobiznou¹ a jmenoval významné dvorské úředníky. Přesto není jasné, jak velkou reálnou mocí vlastně disponovala. Od počátku své vlády byla Anna obklopena silnými muži s vlastními záměry. Ursula Bosch popisuje Kantakouzena jako člověka, „který by raději riskoval krizi státu a pád říše, které předstíral, že slouží, než aby připustil vzestup svých odpůrců, zmenšení svého majetku a vlivu své rodiny.“ Avšak nebyl tu pouze Kantakouzenos. Patriarcha Jan XIV. Kalekas, jemuž Andronikos III. opakovaně svěřoval ochranu své manželky a dětí v době své nepřítomnosti, se rovněž toužil podílet na vládě, a právě jeho soupeření s Kantakouzenem nejvíce přispělo k rozpoutání druhé občanské války. Postupně získal velký politický vliv a svou moc zneužíval k uspokojování své touhy po přepychu a vyznamenání, nosil červené střevíce, které směl nosit pouze císař a jeho následník, a přestěhoval se dokonce do císařského paláce. Také Alexios Apokaukos, muž nízkého původu a mravů, ale velmi ctižádostivý a inteligentní, se stal jedním z nejbližších spolupracovníků císařovny a začal štvát Annu proti svému bývalému ochránci.

Císařovna tak brzy **uvázla v síti intrik**, kterou ji opředli Kalekas a Apokaukos. Velký domestik zřejmě vycítil císařovninu nedůvěru, a aby dokázal, že nechce ublížit jí ani jejím dětem, opustil palác. Přípravy na válku s Bulharskem a potřeba shromáždit vojsko ho brzy poté přinutily opustit hlavní město.

Jeho odchod však byl špatně načasován, neboť umožnil jeho nepřátelům dále přiživovat Anniny obavy a rozšiřovat tak svou moc. Když koncem léta 1341 císařovna onemocněla, Apokaukos využil této příležitosti a odvezl **Jana V. do Epibatai**, kde se ho pokusil oženit se svou dcerou a prostřednictvím tohoto svazku se zmocnit vlády. Císařovně se podařilo sňatku zabránit, ale zrádnému politikovi nakonec znovu odpustila, neboť jeho vojenské schopnosti se pro ni staly nepostradatelnými. Apokaukos tak mohl nadále využívat korupce, lichotek a hrozeb k tomu, aby soustředil moc do svých rukou.

Koncem srpna 1341 Anna povolala **velkého domestika z Didymoteichon** zpět do hlavního města, ale ke smíření obou stran už nedošlo. Po neplodných jednáních opustil Kantakouzenos Konstantinopol s plným vědomím vážnosti svého postavení. V touze ochránit svou rodinu a majetek, nemluvě o své pozici v Byzantské říši, na kterou vynaložil tolik sil i osobních prostředků, se dal o dva měsíce později prohlásit císařem. Aby však

¹ Na těchto mincích se Jan V. korunovaný Kristem nachází na líci a Anna, korunovaná Bohorodičkou, na rubu. V době své pozdější vlády v Soluni dala Anna a Jan razit stříbrnou minci (basilikon), která měla na líci obraz Anny a Jana.

ukázal, že jeho kroky nejsou namířeny proti palaiologovské dynastii, nařídil, aby jména Anny a jejího syna Jana zůstala zachována v císařských aklamacích.² Přestože Kantakouzenos nebyl ve svém rozhodnutí přijmout korunu veden pouze svou ctižádostí, jeho činy bezděky potvrdily pomluvy Anniných rádců.

Než se dal prohlásit císařem, vyslal Kantakouzenos k Anně posly, kteří jí měli připomenout přání jejího zesnulého manžela a (výše zmíněné) dohody uzavřené a potvrzené přísahou krátce po Andronikově smrti. Tito legáti však byli zajati a uvězněni Apokavkovými muži, a přestože je císařovna nakonec osvobodila, nebyla ochotna ani schopna s nimi jednat. Krátce nato nařídila, aby Kantakouzenos zůstal v Didymoteichon, dokud sama nerozhodne o jeho osudu.

Kantakouzenovo rozhodnutí prohlásit se císařem, za daných okolností pochopitelné, přetrhlo poslední nit důvěry mezi císařovnou a velkým domestikem. Patriarcha Kantakouzena exkomunikoval a 19. listopadu 1341 korunoval mladého Jana Palaiologa v chrámu Boží Moudrosti. Anna si původně přála korunovaci odložit, neboť věděla, že jakmile bude Jan korunován, ctižádostiví členové aristokracie se pokusí učinit jej prostředkem k dosažení svých cílů. Existence nového pretendenta trůnu, za nímž stála početná skupina příbuzných a přátel (o armádě nemluvě), však zásadně změnila situaci. Za těchto okolností bylo nezbytné dát Jana korunovat a nechat jej nastoupit na císařský trůn. Nastolení nového císaře bylo ihned také zveřejněno a oslaveno obvyklým způsobem. Při této příležitosti dala císařovna razit nové mince s Janem V. korunovaným Kristem na přední a Annou korunovanou Pannou Marií na zadní straně.

Ačkoli devítiletému císaři koruna nepřinesla žádnou skutečnou moc, jeho jméno se od korunovace objevuje na všech císařských listinách. Anna tak mohla na jedné straně ukázat, že císařská důstojnost přešla na jejího syna, syna zesnulého císaře a zákonného dědice trůnu, a zároveň si nadále podržet vliv ve státních záležitostech.

Rádci nebo zrádci?

Podporu generála Apokavky a patriarchy musela Anna na počátku své vlády uvítat. Tato podpora se však postupně změnila **v kontrolu**. Kantakouzenos uvádí, že oba muži požadovali, aby císařovna nečinila žádná samostatná rozhodnutí, a zajistili, aby sama nepřijímala žádné vyslance. Tentýž historik uvádí, že ji dali dnem i nocí hlídat svými sluhy. Patriarcha se usadil v paláci a přinutil Annu pod hrozbou exkomunikace přísahat, že se s ním bude radit o všech státních záležitostech. Z těchto důvodů je těžké posoudit, jak velkou odpovědnost za politické události prvních čtyř let občanské války císařovna skutečně nesla.

Aby Anna a její rádci ochránili nároky Jana V. na trůn, začali mobilizovat své přívržence. V první řadě se snažili získat na svou stranu významnou aristokracii, která by se mohla postavit na stranu jejich protivníků. Mezi ně patřili například bratři manželky Jana Kantakouzena, Jan a Manuel Asenové, oba schopní generálové, i jejich otec Andronikos. Ti, kdo odmítli podpořit císařovninu stranu, byli zpravidla uvězněni. Výjimkou nebyla ani již

² Tyto aklamace byly pevnou součástí dvorských a církevních obřadů a obvykle přály císaři a jeho manželce mnoho let vlády.

postarší **Theodora Kantakouzena**, matka Jana Kantakouzena, která poskytla Anně podporu a pomoc po jejím příchodu do Byzance i v obdobích Andronikovy nepřítomnosti, a která císařovně při výše uvedeném povstání aristokracie zachránila život. Na příkaz císařských rádců byla Theodora držena, již vážně nemocná, ve velmi špatných podmínkách a v lednu 1342 ve vězení zemřela.

2. občanská válka (1341 – 1347)

Anna si dobře uvědomovala skutečnost, že musí čelit velmi silnému protivníkovi. Stoupence proti Janu Kantakouzenovi hledala nejprve v latinské Evropě. V září 1341 uzavřela novou smlouvu s Janovem a v březnu 1342 obnovila smlouvu s Benátkami. Její vojska poté oblehla základnu Kantakouzenů v Didymoteichon, kterou bránila Janova manželka Irena.

Mezitím Kantakouzenos, který uprchl do **Srbska**, uzavřel spojení se srbským carem Štěpánem Urošem IV. Dušanem. Jednou z podmínek této smlouvy byl carův slib, že se nepostaví na stranu císařovny a jejího syna. Anna se však o dohodě brzy dozvěděla a vyslala k srbskému dvoru dvě poselstva, v nichž žádala, aby jí byl velký domestik vydán, nebo aby ho car dal uvěznit. Jako odměnu nabízela vydání několika významných měst v Thrákii. Podle Kantakouzena však car Anniny návrhy rozzlobeně odmítl. Možná se domníval, jako mnozí jeho předchůdci, že touto nepřímou podporou občanské války v Byzanci by si mohl sám usnadnit cestu k byzantskému trůnu. Ve snaze jej přesvědčit poslala císařovna jednoho ze svých západních rytířů, Giovanniho di Orlay, do Benátek. Ten pak jejím jménem žádal benátské představitele, aby u srbského dvora podpořily Anniny nároky. Tyto diplomatické mise však zřejmě žádné ovoce nepřinesly.

Aby si zajistila prostředky na vedení nákladné války, rozhodla se císařovna v roce 1343 vypůjčit si od Benátek **závratnou částku 30 000 dukátů**. Senát přímořské republiky, který dobře znal císařovninu ekonomické i politické možnosti, požadoval zástavu a Anna byla nucena vydat císařské **korunovační klenoty** a zavázat se, že půjčku splatí do tří let s pětiprocentním úrokem. Dluh však nebyl nikdy zcela splacen a klenoty se do byzantského hlavního města už nikdy nevrátily.

Císařovna a její rádcové se také snažili **najít nové spojence**. Za tímto účelem se pokusili získat pomoc sultána Orhana. V létě roku 1343 také vyslali poselstvo k papeži Klimentovi VI. v čele se savojským šlechticem Filipem de Saint-Germain. Ve svém dopise, jehož obsah je připomínán v pramenech, Anna svatému otci připomíná svůj západní původ a svou věrnost katolické církvi. Výměnou za pomoc proti Kantakouzenovi slibuje obrácení svého syna, patriarchy, generála Apokavky, svých poddaných a (co je nejzajímavější) mnichů ze svaté hory Athos. Vzhledem k těmto pro pravoslavný svět zcela nepředstavitelným závazkům nás jistě nepřekvapí, že Kantakouzenos považoval za skutečného autora dopisu Alexia Apokavku. Ten chtěl podle něj znemožnit Annu v očích byzantského lidu a, pokud by se k tomu naskytlá příležitost, otevřít si cestu k trůnu.

Bohaté numismatické nálezy z období Annina regentství ukazují, jak panovnice využívala mince k propagaci palaiologovské dynastie. Krátce po císařově smrti jsou na mincích ražených v Konstantinopoli na líci zobrazení Jan a Anna a na rubu Kristus sedící na trůně

nebo Panna Marie a svatý Demetrios (1341–1347). Na těchto mincích je Anna většinou zobrazena s žezlem jako symbolem vlády a svého regentství, zatímco Jan drží kříž. Cennější stříbrná mince basilikon používaná převážně bohatými měšťany a šlechtou, nese na líci podobiznu Anny a Jana, zatímco na rubu je vyobrazen sedící Kristus s evangeliem nebo Pannou Marií, svatým Demetriem a svatým Jiřím. Další typ mincí nese podobu Jana V. klečícího před sedícím Kristem a na rubu Annu stojící vlevo od sedící Panny Marie. Stamenon, mince běžně používaná širšími vrstvami obyvatelstva, z roku 1341 zobrazuje Annu a Jana po stranách kříže na líci a svatého Demetria na rubu. Tím, že se císařovna dala vyobrazovat po boku Krista a jeho matky, zdůrazňovala legitimitu svých nároků na císařský trůn a vyzdvihovala božskou ochranu své vlády. Volba svatého Demetria a svatého Jiří zase spojovala Annu a Jana s mocnými vojenskými hrdiny, jistě žádoucími spojenci v období občanské války.

Během svého regentství císařovna také často používala svou **pečeť**, která se dochovala hned v několika exemplářích. Všechny zobrazují císařovnu stojící a držící **baion**, žezlo s vysokou, jehlicovitou korunou se závěsky, oděnou ve splývavém rouchu zvaném himation. Obraz je doplněn nápisem „Anna, nejuctívanější augusta autokratorissa Římanů, Palaiologina“, zatímco druhá strana nese obraz Matky Boží sedící na trůně s medailonem Krista.

Totožnost císařovny na pečetě bývá někdy zpochybňována, nebo spojována s jinými císařovnamí téhož jména. O majitelce pečetě však v tomto případě není pochyb. Anna Uherská se nedožila svrchovaného panování svého manžela a Anna Moskevská, manželka Jana VIII., nebyla nikdy korunována a zemřela tři roky po svatbě. Za těchto okolností je nepravděpodobné, že by tyto ženy používaly titul autokratorissa, který označuje svrchovanou vládkyni a je jinak doložen pouze u korunovaných manželek samostatně vládnoucích císařů.

Zlé roky (1344–1346)

Občanská válka se protahovala a Anně začaly docházet finanční prostředky. Císařovna se proto odhodlala k několika **krokům, které značně poškodily** její popularitu v hlavním městě. Nechala zbavit posvátné ikony v chrámu Boží Moudrosti zlata, stříbra a drahých kamenů, zabavila majetek bohatých měšťanů a aristokracie na základě smyšlených obvinění a porušila po staletí respektované právo azylu v chrámu Boží Moudrosti. Ty, kdo se uchýlili do chrámu dala vojáky vyvléci ze svatyně a odvézt do vězení. Dějepisec neuvádí, jak často se císařovna uchýlovala k takovýmto krokům, ale byl si jist, že svým chováním vyvolala boží hněv. Ten se mimo jiné projevil zemětřesením, které 19. května 1346 vážně poškodilo kopuli chrámu Hagia Sofia.

Další Annina kontroverzní rozhodnutí se týkala **výběru spojenců**. V roce 1344 vyslala Anna do bulharského hlavního města Tarnova početné vyslance, aby vyjednali smlouvu proti Kantakouzenovi a **získali bulharskou vojenskou pomoc**. Po úspěšném ukončení jednání darovala císařovna Bulharům Plovdiv, Čepinu, Kričim, Peruštici, Enos, Voden a část Rodopské oblasti. Nakonec se ukázalo, že spojenectví bylo bezcenné, neboť car si vyžádal čas na shromáždění své armády, ale do bojů se nikdy nezapojil. Anna proto musela hledat nové

spojence. Přestože **Turci** představovali pro říši vážnou hrozbu, císařovně vyslanci se nejméně pětkrát pokusili získat tureckou pomoc proti Kantakouzenovi.

Podle jiného pramene dovolila Anna „bláznivému“ Apokavkovi vládnout zemi a chovala „naději (...) na bezstarostný život.“ Na základě této pasáže dospělo několik badatelů k závěru, že se císařovna musela zamilovat, nicméně na totožnosti jejího milence se neshodují a prameny žádného neuvádějí.³ Pro ženu v Annině postavení by byl jakýkoli milenecký vztah nanejvýš nebezpečný. Pokud tedy císařovna skutečně měla milence, udělala dobře, že tuto skutečnost i jeho identitu podržela v tajnosti. Pro porozumění výše uvedené pasáži je přesvědčivější překlad, který naznačuje, že císařovna byla zaslepena touhou dosáhnout svých cílů, zvítězit nad svými odpůrci a spatřit svého syna pevně usazeného na byzantském trůnu.

Ať už Anna chovala k **Apokavkovi** romantické city nebo ne, v roce 1344 si musela uvědomit, že mu nelze důvěřovat. Pokusil se totiž pro sebe získat **Lesbos a Chios** a během obléhání Herakleje v srpnu roku 1344 učinil nový pokus oženit Jana V. se svou dcerou. Tentokrát to byl Johannes Gabalas, kdo informoval císařovnu o záměrech jejího rádce, a Anna rychle povolala Jana V. zpět do hlavního města. Aby získal zpět císařovninu přízeň, podplatil Apokavkos Anniny dvorní dámy, které pro něj vymohly audienci, a přinesl císařovně „nejcennější a nejkrásnější šperky.“ I tentokrát se mu podařilo Annu přesvědčit a získat její odpuštění. Spojenectví mezi císařovnou a mocným generálem však zaznamenalo vážné trhliny. Anna odmítla sňatek svého syna s Apokavkovou dcerou a generál si musel být vědom, že císařovna nehodlá podpořit další rozšiřování jeho moci. Co se týče Anny, ta si po dvojí zradě sotva mohla dělat iluze o spolehlivosti svého spojence.

Císařovnin tábor se tak **postupně rozpadal**. Apokavkos se pohádal s patriarchou ohledně dalšího postupu v politických záležitostech a Annina důvěra v Jana Kaleku se vážně zmenšila, když jí patriarcha – ať už ze soucitu nad zemí pustošenou občanskou válkou nebo z poznání, že se vojenské štěstí přiklonilo na stranu jejich odpůrců – navrhl, aby uzavřela mír s Kantakouzenem (1344). Zpočátku se císařovna a její rádci ještě dokázali dohodnout na společném postupu, neboť v únoru 1345 vyslali k velkému domestikovi poselstvo, v němž mu slíbili ochranu, pokud se vzdá svého císařského titulu.

Kantakouzenos však jejich podmínky nepřijal, ale vyslal do Konstantinopole vlastní vyslance. Jeho legát Jan Chrysoberges měl požádat o soukromou audienci u Anny a zeptat se jí, zda má skutečnou politickou moc, nebo zda patriarcha jedná jejím jménem a za jejími zády. Apokavkos a Kalekas však soukromé setkání císařovny s vyslancem nepovolili. Kantakouzenos později popsal Anninu situaci následujícími slovy: „Sedí v paláci pod dohledem stráží a jen málo se liší od vězně. Jaký je rozdíl mezi ní a jím [vězněm], když nemůže učinit důležité rozhodnutí nebo ho uvést v život, ale je nucena řídit se rozhodnutími těch, kdo mají moc?“ Jeho svědectví dále potvrzuje hypotézu, že oba Annini rádcové císařovně zatajovali důležité informace a jednali bez jejího vědomí.

³ Na pozici Annina milence byli kromě Apokavka navrženi také jistý Dobrotitza, mystikos (tajemník) Kinnamos, a syn její společnice a přítelkyně Isabelly de la Rochette, Eduardo.

Ke zlomu došlo o několik měsíců později. V červnu 1345 byl **Apokavkos zavražděn** svými politickými odpůrci při inspekci vězení, ve kterém je držel. Anna ztráta schopného generála rozzuřila a s viníky naložila bez milosti. Kdyby měla čas na rozmyšlenou, možná by si uvědomila, že Apokavkovou smrtí získala zpět část ztracené svobody. Za daných okolností lze nekompromisní postup císařovny vysvětlit pouze její obavou o život svůj a svých dětí v případě vítězství jejich odpůrců a Kantakouzenova triumfu.

Následujícího roku Anna konečně vzala **věci do svých rukou**. Apokavkos byl mrtev a patriarchovi, který se postavil na Kantakouzenovu stranu, nemohla důvěřovat. Musela se spolehnout sama na sebe. Toto uvědomění však přišlo příliš pozdě a nyní už následovala jedna katastrofa za druhou. Pokusila se získat jako svého poradce vojenského vůdce a místodržitele Soluně Jana Vatatzeho, ten byl však Turky zabit dříve, než mohla jeho služeb využít. Brzy nato vtrhl do Byzance srbský **car Štěpán IV. Dušan**, který se o Velikonocích 1346 nechal korunovat „císařem Srbů a Řeků.“

V těžké chvíli vzala Anna zlaté ozdoby a poháry z chrámů a zabavila majetek konstantinopolských obyvatel, aby mohla zaplatit žoldnéřská vojska. O pomoc požádala také **turecké satrapy**, kteří se koncem jara 1346 objevili před Konstantinopolí. Jejich pomoc jí však nebyla nic platná, neboť Turci poplenili okolí města, zajali mnoho lidí a krutě je týrali. Protože císařovna nebyla schopna zajistit svým tureckým „spojencům“ vůdce, kteří by je zavedli k nepříteli, přijali Turci od ní i od Kantakouzena cenné dary a vrátili se domů.

Ačkoli Anna vládla v jednom z nejbouřlivějších období byzantských dějin a její finanční možnosti byly často omezené, našla prostředky na **podporu architektury a umění**. Najala architekta jménem Phakeolos, aby postavil velké sloupořadí a oltář v chrámu Boží Moudrosti, a když v květnu 1346 poškodilo velkou katedrálu silné zemětřesení, zaplatila obnovu svatostánku i velké apsidy. Dala také vyrobit nádherný žaltář, který věnovala klášteru Velká Lavra na hoře Athos. Jeho opisovačem byl Chariton, mnich sídlící v hodegonském klášteře. Jeho dílo lze datovat někdy před rok 1346, což svědčí o úzkém vztahu mezi Annou, její nejbližší rodinou a tímto klášteřem.

Anna a palamitské schisma

Kromě problémů vyplývajících z tehdejší politické situace plné intrik se Anna měla zapojit i do náboženského konfliktu, který v této době rozdělil pravoslavnou církev. Protože císařovna konvertovala k pravoslaví teprve po svém příchodu do Byzance a neměla žádné znalosti východní teologie, spor týkající se **hesychastického (palamistického) učení** pro ni musel být obtížně pochopitelný. Jeho počátky sahají do první poloviny čtrnáctého století, kdy athoští mniši rozvinuli praxi známou jako hesychasmus, která využívala modlitbu Páně, meditaci, časté přijímání a řízené dýchání, aby podpořila duchovní růst a umožnila mnichům vstoupit do přímého kontaktu s Bohem a spatřit „nestvořené světlo.“ Ve své podrobné studii tohoto učení popsal John Meyendorff, významný byzantolog a teolog, byzantský hesychasmus 14. století jako „duchovní obrodu, která zahrnovala všechny aspekty křesťanského života, vnitřní dokonalosti i svátostí a společenského svědectví.“ Tyto praktiky, jejichž nejznámějším obhájcem se stal mnich Řehoř Palamas, brzy získaly mnoho odpůrců především mezi učenici a teology sídlícími v byzantském hlavním městě.

Nejpřednějšími odpůrci hesychasmu se stali Barlaam z Kalábrie, Řehoř Akindynos a Nikeforos Gregoras.

Politika a víra byly v Byzanci vždy nerozlučně propojené. Jan Kantakouzenos podporoval Palamu (který do té doby odmítal připojit se k některé z válčících stran), a proto se Jan Kalekas a císařovna Anna přidali k jeho odpůrcům. V červnu 1341 sice Andronikos III. předsedal synodě, která potvrdila pravověrnost Palamova učení i přes námitky významného učence a Palamova dřívějšího přítele, Řehoře Akindyna. Ve snaze vyostřit konflikt mezi císařovnou a Kantakouzenem, vysvětil v témže roce patriarcha Akindyna na kněze. Tímto činem však proti sobě popudil Annu, která se ohradila proti vysvěcení člověka, kterého její zemřelý manžel odsoudil jako heretika. Spoléhajíc na Andronikův úsudek, donutila patriarchu změnit jeho rozhodnutí a dala Akyndina uvěznit.

Kantakouzenova podpora palamitů však dodala konfliktu politický aspekt a zasloužila se i o změnu císařovny církevní politiky. V září 1342, nechala Anna Palamase zatknout a později uvěznit. Akindynos byl naopak propuštěn, vysvěcen na kněze a stal se vlivnou osobností patriarchálního dvora. Konflikt mezi Anninými rádci byl dovršen, když Apokavkos přešel na Palamasovu stranu. V roce 1344 se císařovna vážně pohádala s patriarchou, který jí radil, aby uzavřela s Kantakouzenem mír. Anna, rozzlobená, že metropolita za jejími zády udržoval písemný styk s nepřítelem, a zoufale toužící zabránit Kantakouzenovu vítězství, pochopila **význam podpory pravoslavné církve** a začala podnikat kroky k oficiální změně svých náboženských postojů. Dala osvobodit Palamase z vězení a přijala jeho učení. Ustanovila nového patriarchu a svolala synodu, která odsoudila jednání Jana Kaleky a sesadila ho.

Vyžádala si také sborník teologických děl Filothea Kokkina a Řehoře Palamase, a také protipalamitský svazek z pera patriarchy. Zřejmě si upřímně přála získat vyvážený pohled, protože vyzvala dva učence, kteří dosud ve sporu zůstávali neutrální, Davida Dishypata a Nikefora Gregorase, aby jí písemně sdělili svůj názor. Prameny bohužel neposkytují žádné informace o císařovniných teologických znalostech, proto není jasné, jak dobře těmto textům rozuměla a zda ji palamitská argumentace skutečně přesvědčila.

Koncem ledna 1347 Anna, jako kdysi její manžel, **předsedala shromážděným** zástupcům pravoslavné církve. Přestože zasedání muselo být kvůli (její) nemoci odloženo, synoda potvrdila pravoslavnost Palamasova učení a 2. února sesadila patriarchu Jana Kaleku. Téže noci vstoupil Kantakouzenos s pomocí svých spojenců do města. Gregoras, rozhořčený neúspěšným bojem proti Palamasovi, neztrácel čas a ve svém díle vyzdvihl skutečnost, že císařovna byla zbavena vlády, jakmile opustila „pravoslavné učení“ a připojila se na stranu jeho teologického odpůrce.

Smíření

Když Jan VI. Kantakouzenos vstoupil do Konstantinopole, Anna se zavřela v císařském paláci a připravila se k zoufalé obraně. Následujícího dne zahájil císař **jednání o míru** a o novém uspořádání poměrů. Nabídl, že bude vládnout společně s Annou a Janem V. a umožní císařovně zaujmout první místo při aklamacích i veřejných ceremoniích. Anna však

tento návrh odmítla a tajně požádala o zbraně a podporu své italské krajany sídlící v Galatě. Její chování v této bezvýhodné situaci se může zdát jako politicky neprozíravé. Lze je však také vnímat jako důkaz jejího přesvědčení, že její protivník se zcela jistě chystal zabít ji i její děti, aby připravil nástup vlastní dynastie. Tentýž den se dvě italské triéry pokusily buď připojit k císařovně straně a bojovat za ni, nebo ji a její děti dopravit do bezpečí v Galatě. Kantakouzenovi vojáci však byli připraveni na tento útok, a nakonec donutili lodě k návratu do domovského přístavu.

4. února vyslal Kantakouzenos k císařovně další poselstvo, jehož prostřednictvím žádal, aby s ním Anna uzavřela mír a uznala jeho císařskou hodnost. Navrhoval, že by vládli společně, ale Anna a Jan V. by byli nadále jmenováni na prvním místě při veřejných obřadech. Vyslanci se však i tentokrát vrátili s nepořízenou. Následujícího dne několik Kantakouzenových vojáků zaútočilo na císařský palác a částečně jej dobylo. Další noc byla pro císařovnu jistě bezesná. Za úsvitu svolala své rádce, aby se dohodli na dalším postupu.

Kompromis byl nevyhnutelný. Přesvědčená svým synem, poslala Anna ke Kantakouzenovi poselstvo vedené Palamasem a Andronikem Asenem, Kantakouzenovým tchánem. 8. února se obě strany dohodly a Jan VI. vstoupil do císařského paláce. Podle zpráv soudobých pramenů přijel Jan VI. do blachernského paláce, po vstupu do audienční síně políbil ruku Janu V., poklonil se Anně a oslovil je jako císaře a císařovnu Romájů. Anna a Kantakouzenos poté podepsali Blachernskou dohodu, která slibovala všeobecnou amnestii a navrácení majetku osobám postiženým druhou občanskou válkou.

Stanovila také nové rozdělení pravomocí. Po dobu deseti let měl být Jan Kantakouzenos svrchovaným vládcem, poté měli oba císaři vládnout jako sobě rovní. Kantakouzenos slíbil, že bude bránit Jana Palaiologa a nepředá císařský titul svým vlastním synům. Anna a Jan V. zase přísahali, že proti Kantakouzenovi nepozvednou zbraně, ale budou respektovat jeho rozkazy. Obě strany se také dohodly, že se Jan V. ožení s Kantakouzenovou dcerou Helenou, aby se upevnily a usnadnily budoucí vztahy mezi oběma císařskými rodinami.

Je zajímavé, že dohoda nezmiňuje Annino budoucí postavení v říši. Její regentství bylo zjevně považováno za skončené, neboť její syn byl nyní oficiálně plnoletý. Stejně jako Jan V. se i Anna měla ve státních záležitostech podřizovat Kantakouzenovi, přestože na veřejnosti vystupovala jako výše postavená. V souladu s ustanoveními dohody vzal Jan VI. věci pevně do svých rukou a císařovnu ani jejího syna do vládních záležitostí dále nezapojoval.

Anna tento nový modus vivendi přijala a důvěřovala Kantakouzenovu slibu, že její syn zůstane následníkem trůnu. Proto byla také odhodlána splnit svou část dohody, a dokonce překročila zavedené zvyklosti a přivítala svou budoucí snachu Helenu a její matku Irenu po jejich příjezdu do císařského města. 21. května 1347 se také zúčastnila tří významných slavností: druhé korunovace Jana VI., kterou provedl nově zvolený patriarcha Filotheos Kokkinos, svatby mladého císařského páru a korunovace mladé císařovny Heleny.

To, že si Anna tyto oslavy zřejmě příliš **neužila**, neznamena nutně nedostatek velkorysosti z její strany. Zatímco ostatní se radovali z ukončení dlouhé občanské války, Anna se musela, pravděpodobně vedle mnoha jiných, rozloučit se svou blízkou společnicí a dvorní dámou

Isabellou de la Rochette, která se po dvaceti letech v jejích službách rozhodla vrátit do Itálie. Anna si nemohla dovolit udržovat velký dvůr, protože Jan VI. Kantakouzenos žádal, aby se finančně spolupodílela na obnově říše po ničivé občanské válce. V té době si císařovna také jistě uvědomila, že ona i její syn jsou postupně vytlačeni z politického života. Navíc si nemohla nevšimnout rostoucího hněvu Matyáše Kantakouzena, nejstaršího císařova syna, nad tím, že jeho otec slíbil ponechat císařskou korunu Palaiologům.

I přesto, že se v roce 1347 stáhla z politické scény, nepřestala Anna hájit zájmy své dynastie. O tom, že se neváhala ozvat, svědčí následující příhoda. V roce 1350 byl císařovnin dvouletý vnuk **Andronikos (IV.)** prohlášen za spolucísaře, ale následující neděli Ortodoxie (6. března 1351) nebylo jeho jméno uvedeno mezi jmény císařů. Anna vznesla námitku a proklamace se konala ještě jednou následující neděli.

Vyslankyně

Po korunovaci Jana VI. v Konstantinopoli se zdálo, že se život v říši vrací do ustálených kolejí a že v Byzanci konečně zavládne mír. Tuto naději ještě posílilo narození **Andronika**, syna Jana V. a Heleny Kantakouzeny v dubnu 1348. Vidina slibné budoucnosti však brzy dostala trhliny, když v roce 1350 Jan Kantakouzenos odvedl svého zetě do Soluně, aby v tomto strategickém městě ukončil **vládu Zelotů** (1342–1350).⁴ Bylo to riskantní rozhodnutí, ale vzhledem k tomu, že se Zelóti během druhé občanské války postavili (alespoň slovně) na stranu Palaiologů, Jan VI. doufal, že pokud bude jeho zeť vládnout v Soluni, město se opět připojí k říši. A skutečně, Soluňané Jana V. radostně přivítali a město se vrátilo pod byzantskou vládu.

Jan VI. však špatně odhadl svého mladého spolucísaře. Vzdálen z hlavního města začal být Jan V. brzy nespokojen se svou omezenou mocí a brzy podnikl kroky ke znovuzískání svého dědictví. Spojil se se srbským vládcem Štěpánem Urošem IV. Dušanem, který uvítal tuto možnost zasáhnout do byzantských záležitostí. Na jaře roku 1351 vztyčili car, jeho manželka a srbské vojsko své stany před hradbami Soluně. Aby mladého císaře ještě více oddělil od jeho tchána, nabídl car Dušan Janovi ruku bulharské princezny, mladší sestry své manželky.

Když se Kantakouzenos o těchto událostech dozvěděl, začal rychle jednat. Přesvědčil Annu, aby se synem promluvila a pomohla obnovit křehkou rovnováhu mezi oběma císaři:

Kantakouzenos vzal Annu, (...), která byla v té době držena v Byzantii [Konstantinopoli], a přivedl ji do kláštera Hodegon. Zde před ikonou Matky Boží slíbil jejímu synovi, svému zeti, okamžitou vládu nad jeho dědictvím a říší, pokud zruší dohody s králem a okamžitě se vrátí do Byzantia ke své zákonité manželce. [Jan VI.] sám pak buďto bude vládnout Byzantii jako císař až po Selymbrii a řídit věci podle přání svého zetě, nebo se stane mnichem a bude vést bezstarostný život ve svém domě. [Jan VI.] okamžitě předal Anně listiny, potvrzené nejstrašnějšími přísahami, jejichž svědkem byla nepopíratelně nejsvětější Matka Boží. [Císařovna] neměla důvod císaři nedůvěřovat, proto vzala listiny s přísahami a spěšně odplula do

⁴ For details, see ODB III, 2221 f.

Soluně. Tam o nich [listinách] hovořila se svým synem a ukázala mu ony strašné přísahy.

Kantakouzenos se ve svém díle nezmiňuje o přísaze, ale pouze o řeči, v níž si císařovně stěžoval na špatné rádce Jana V. Výše citovaná Gregorasova verze však zní věrohodněji, neboť Anna by se sotva rozhodla jednat v Kantakouzenův prospěch, aniž by výměnou získala spolehlivé záruky a výhody pro svého syna.

Když Anna vstoupila do Soluně, byly přípravy na válku už v plném proudu. Císařovna však nesložila ruce v klín, ale nevybíravým způsobem připomněla synovi jeho povinnost ctít své rodiče. Poté, co se jí podrobil, vydala se do srbského tábora. Tam dlouze hovořila s carovou manželkou, Helenou Srbskou. Při tomto výjimečném jednání dvou východních panovnic se Anna ohradila proti úskočnosti Srbů, hrozila jim nebeskými tresty a předpovídala jim zkázu, pokud se ihned nevrátí do své vlasti. I když Anna pravděpodobně nedokázala inteligentní a vzdělanou Helenu zastrašit, svého cíle nakonec dosáhla: Srbové se stáhli zpět na vlastní území. Vedle nákladnosti a nejistého výsledku tažení k tomuto rozhodnutí možná přispěl Helenin soucit nad vdovou-cizinkou, která se snažila ubránit trůn pro svého syna. O pouhých devět let později se carevna sama ocitla ve stejném postavení.

Nabízí se otázka, jakým **jazykem** spolu při svém setkání před Soluní obě panovnice hovořily. Přestože jistě nebyla nouze o tlumočníky, Anna s Helenou spolu mluvily zřejmě přímo, a to řecky. Jako dcera bulharského cara byla Helena velmi vzdělaná a na jejím dvoře se mluvilo srbsky i řecky.

Bylo by jistě naivní vykládat si Annino jednání v Soluni jako slepou důvěru vůči Kantakouzenovi a dohodě z roku 1347. Vzhledem k rostoucím Matyášovým nárokům a jeho vzpouře proti otci na podzim 1347 si císařovna jistě uvědomovala, že jejího syna čeká těžký boj, má-li získat zpět své dědictví. Poučena z vlastních chyb už věděla, jak nebezpeční jsou mocní spojenci a rádci, kteří sledují vlastní cíle. O navenek přátelském chování srbského cara („císaře Srbů a Řeků“) měla jistě své mínění.

Císařovna využila svého politického triumfu nad Srby a podnikla energické kroky, aby si zajistila Soluň a učinila z ní novou základnu palaiologovské moci, protože Jan VI. navzdory svým slibům dosud nepředal nejvyšší moc svému mladšími spolucísaři a zeti. Anně bylo jasné, že pokud se vrátí do hlavního města, bude muset žít ve stínu Kantakouzenů bez přístupu k politické moci a bez možnosti pomoci svému synovi. Proto se rozhodla zůstat v Thesálii a poradila Janovi V., aby požádal o vládu nad městy na Chalkidiki, a slíbil za ně tchánovi do budoucna naprostou poslušnost. Jan poslechl matku a odjel do Konstantinopole, zatímco císařovna se ujala vlády nad strategicky významnou Soluní.

Mise splněna

Ze Soluně Anna nadále sledovala osudy syna, který ji prostřednictvím svých dopisů a legátů informoval o svém životě v Didymoteichon, Ainu a na Tenedu. Po neúspěšném pokusu o dobytí Konstantinopole v březnu 1353 se mladý císař vrátil na Tenedos a z obavy před protiútokem Kantakouzenů a znovuvypuknutím války odvezl svou ženu a nejstaršího syna do Soluně. Při této návštěvě se s Annou zřejmě také radil o svých dalších krocích, zatímco

čekal na reakci svých příbuzných. I když o Annině vztahu k její snaze Heleně není nic známo, skutečnost, že starší císařovna přesvědčila svého syna, aby odmítl srbskou nabídku dynastického sňatku, naznačuje, že Helenu skutečně přijala do své rodiny.

V témže roce (1353) Jan V. znovu jednal se srbským carem a požádal ho o vojenskou pomoc. Car byl ochoten mu vyhovět, ale chtěl za to císařova bratra Michaela jako rukojmí. O tomto princovi, který zřejmě neměl zálibu v politice, je známo jen velmi málo. Ať už žil v Konstantinopoli, nebo na matčině dvoře v Soluni, jeho poklidná existence pravděpodobně skončila, když ho jeho bratr poslal do Srbska. Není jasné, zda se vrátil, neboť byzantské prameny jeho jméno později už nezmiňují.

Jana Kantakouzena vážně popudil útok na Konstantinopol zorganizovaný jeho zetěm na jaře 1353, který vnímal jako porušení dohody z roku 1347. Opatření, která následně přijal, byla opravdu tvrdá. Nechal prohlásit svého syna Matyáše svým nástupcem a v únoru 1354 jej vlastnoručně korunoval. Jména Jana a Heleny byla vypuštěna z císařských aklamací, a přestože jména Anny a jejího vnuka Andronika v nich nadále zůstala, Matyáš Kantakouzenos se nyní stal příštím dědicem trůnu.

Zda se Anna podílela na novém, tentokrát úspěšném, vylodění Jana V. v Konstantinopoli v listopadu téhož roku, není jisté. Je však možné, že tento podnik finančně podpořila. Ke konci roku 1354 se dozvěděla, že její syn je pánem hlavního města a jeho tchán a tchyně vstoupili do kláštera. Následujícího roku se císařovna pravděpodobně zúčastnila svatby své mladší dcery Marie, kterou Jan V. zaslíbil svému spojenci Františkovi I. Gattilusiovi, vládci Lesbu. Ve svém soluňském paláci si zřejmě vyslechla také zprávu o shromáždění v Epibatai (prosinec 1356), kde si Matouš Kantakouzenos sundal červené střevíce a přísahal věrnost svému švagrovi. Rok 1356 byl pro Annu celkově šťastný, neboť se do Byzance z Bulharska vrátila její ovdovělá dcera Irena. Ačkoli ve zbývajících devíti letech císařovna života sužovaly říši mnohé problémy, Anna mohla být spokojená. Navzdory strašlivé ceně, kterou zaplatil byzantský lid zejména v období druhé občanské války, nastoupil Jan V. na císařský trůn jako svrchovaný vládce a její role regentky tak úspěšně skončila.

Vládkyně Soluně

Anna strávila zbývajících roky svého života v Soluni. Zřejmě si toto město oblíbila a necítila potřebu vrátit se do hlavního města, kde jí vše muselo připomínat zemřelého manžela a těžké roky občanské války. Soudě podle kusých důkazů se císařovna zapojila do církevního života města, do jeho správy i výstavby. Významný byzantolog, Donald Nicol, při hodnocení Anniny vlády napsal, že císařovna „řídila druhé město říše sebevědoměji a úspěšněji než její syn Jan. Na její vládu se později vzpomínalo jako na období míru po společenských a politických otřesech, které Soluň postihly v předchozích letech.“

Po dlouhém boji o teologické otázky během občanské války se císařovna začala zajímat o učení Řehoře Palamase, který se mezitím stal soluňským arcibiskupem. Po jeho smrti Anna zahájila vyšetřování jemu připisovaných zázraků, a tak se zasloužila o arcibiskupovo povýšení mezi svaté pravoslavné církve. V posledních letech svého života se Anna stala řeholnicí Anastázií a učinila přinejmenším jeden zbožný dar potvrzený dekretem Manuela II.

V dokumentu se uvádí, že císařova babička darovala jistý pozemek a okolní budovy a obchody soluňskému klášteru svatého Kosmy a Damiana (Anargyroi) na památku svého zesnulého manžela Andronika III. a jejich druhého syna Michaela Palaiologa, který zřejmě zemřel dříve než jeho matka. Nedávná studie naznačuje, že Annin palác byl spojen s klášterem, a ztotožňuje klášterní kostel s dochovaným kostelem svatého Eliáše.

Další dokumenty zobrazují císařovnu jako aktivní vládkyni a soudkyni v různých majetkových sporech. V květnu 1355 vydala císařovna listinu (prostagma), v níž nařizuje jednomu ze svých úředníků, aby vrátil klášteru Docheiariou různé majetky. O pět let později se mniši ze stejného kláštera znovu obrátili na císařovnu s žádostí o pomoc. Jejich hospodář Hysbes přišel do Soluně, aby zde řešil majetkové záležitosti svého kláštera. Prodal vinici jistému Trikanovi, který po Hysbově smrti v den prodeje nezaplatil dohodnutou cenu. Trikanas navíc vnikl do Hysbovy cely a zboží, které tam našel, rozdál zčásti chudým a zčásti dědicům mrtvého. Na prosbu mnichů císařovna nařídila, aby se v její přítomnosti konalo vyšetřování za účasti opatů klášterů Akapniou, Chortaitou, Dobrosontos, Hypomimneskontos a Gorgepekoos. Jako soudkyně v této komplikované záležitosti rozhodla, že klášter si má ponechat svou vinici.

Další skutečnosti naznačují, že Anna byla úspěšnou vládkyní, kterou obyvatelé Soluně vnímali jako patronku pečující o blaho města. V roce 1351 jí Mikuláš Kabasilas adresoval memorandum proti lichvě a jinde císařovnu popisuje jako dobrou ženu a vládkyni.

Současné bádání také ukazuje zajímavou skutečnost, když zdůrazňuje, že „Anna, ačkoli měla plnou moc činit panovnická rozhodnutí, nikdy nevydávala svým jménem zlaté buly⁵ ani příkazy s menologem (císařským podpisem) psaným červeně.“ Všechny její listiny, stejně jako listiny ostatních císařoven, byly horismoí⁶ (rozkazy menšího významu, které obvykle vydávala císařovna, despota nebo metropolita). Nicméně tvrzení, že Anna nikdy nepřevzala císařský podpis, je třeba brát s rezervou. Přinejmenším po dobu pěti měsíců předcházejících korunovaci Jana V. byla Anna jedinou korunovanou osobou v říši oprávněnou podepisovat a vydávat císařské zlaté buly. Bohužel z tohoto období neexistují žádné dokumenty, které by poskytl další svědectví o tom, jak Anna vnímala vlastní postavení.

Aby byl přehled artefaktů spojených s Anninou vládou v Soluni úplný, je třeba věnovat krátkou pozornost také mincím. Císařovna dala razit sadu mincí zvaných stamena, které ji zobrazují jako vládkyni města. Na líci je vyobrazena stojící císařovna s žezlem v pravé ruce a modelem vězátého města v levé, zatímco jí shora žehná ruka Boží. Na rubu je naopak zobrazen Jan V. obklopený třemi hvězdami. Varianty těchto symbolů se objevují i na dalších mincích tohoto období.

Poslední připomínkou Annina působení v Thesálii je brána, známá jako Palaiologovna (viz obr. 8), která je součástí severovýchodní městské hradby. Dal ji postavit Jan Chamaetes

⁵ Zlaté buly byly císařskými dokumenty první důležitosti a byly stvrzeny císařským podpisem v červené barvě.

někdy v letech 1355–1356 na písemný příkaz císařovny a dochovala se jako svědectví její stavební činnosti.

Obr. 8: Zde

Smrt

V roce 1359 Anna krátce soukromě **navštívila Itálii** a dvůr svého synovce **Amadea VI.** Jejím záměrem bylo zřejmě ještě jednou navštívit místa, kde strávila své dětství a možná i posílit kontakty mezi palaiologovskými a savojskými vládci (kteří měli v životě jejího syna ještě sehrát důležitou roli). Poté se opět vrátila do Byzance. V posledních letech svého života složila císařovna složila řeholní sliby a přijala jméno **Anastázie**. Poté žila podle klášterních předpisů v Soluni až do své smrti, k níž došlo pravděpodobně v létě roku 1365. Z dopisu Demetria Kydona vyplývá, že Jan V. se nemohl zúčastnit pohřbu své matky, protože se právě účastnil vojenského tažení. Proto pouze vyslal do Soluně svého úředníka Jana Synadena Astrase, aby se ujal správy města.

Kromě přibližného data je o Annině smrti známo jen málo. Důvodem, proč se v pramenech nezachovalo přesné datum této události, je pravděpodobně skutečnost, že žila jako jeptiška daleko od hlavního města a zpráva o její smrti se tak nedostala do širšího povědomí konstantinopolské veřejnosti. Ačkoli jistě nemohla zcela uniknout pozornosti soudobých historiků, krátkou kroniku nebo nápis obsahující informace o okolnostech její smrti nebo místo a popis místa jejího posledního odpočinku, se dosud nepodařilo nalézt.

Zřejmě právě tento nedostatek informací vedl moderní badatele k domněnce, že se císařovna vrátila do Itálie a zemřela tam. I když místo Annina posledního odpočinku zůstává neznámé, je nepravděpodobné, že by byla pohřbena v Itálii. Kydonův dopis naznačuje, že císařovna byla pohřbena v Soluni, snad v klášteře Prodromos, kterému věnovala štědré dary. Vzhledem k tomu, že ostatky dalších členů pozdně byzantské císařské rodiny (například Ireny-Yolandy, Andronika IV. a Jana VII.) byly později přeneseny do Konstantinopole, Annino tělo nemuselo zůstat v Soluni natrvalo. Pokud byly její ostatky převezeny do byzantského hlavního města, mohla být císařovna uložena vedle svého manžela Andronika III. v klášteře ton Hodegon. Tuto možnost podporuje i skutečnost, že její syn Jan se později rozhodl pro tentýž klášter, i když většina palaiologovských panovníků volila tradiční klášter Pantokrator. V hrobce kláštera ton Hodegon mohl spočinout vedle svého otce (který zemřel, když byl Jan ještě dítě), ale možná také vedle své matky, které jistě vděčil přinejmenším za svůj trůn.

Annina včasná změna stran a její následná dlouhodobá podpora Řehoře Palamy jí získala významné místo v již zmíněném *Synodikonu Pravoslavi*. Navzdory politickým chybám, nechvalně proslulé roli ve druhé občanské válce, značným finančním ztrátám, které říše za její vlády utrpěla, i Annině tvrdému postupu proti jejím odpůrcům, pravoslavní věřící každoročně vyprošují věčnou památku „naší paní (císařovně) Anně, podle božského a andělského roucha jeptišce Anastázii, která celým svým životem a celým svým srdcem bojovala za zachování apoštolského a patristického učení církve a za její očistění od zlé a

bezbožné hereze Barlaama, Akindyna a jejich přívrženců“ – což je chvála, jaké se nedostalo žádné jiné pozdně byzantské císařovně.

*

Vzhledem ke složitým politickým okolnostem druhé občanské války je Annin obraz, zachovaný v nejdůležitějších pramenech, kontroverzní. Na jedné straně ji Nikeforos Gregoras, člověk silně protilatinsky naladěný, popsal jako „vznětlivou, pověřčivou a snadno ovlivnitelnou ženu průměrné inteligence,“ a jako cizinku, která „se nedokázala zbavit žárlivosti.“ Ani Jan Kantakouzenos ve svém díle však nepředstavuje Annu vždy v příznivém světle, i když se snažil vyhnout se otevřené kritice. Demetrios Kydones naopak považoval císařovnu za ideální matku, která byla císaři „otcem i matkou, generálem armády, ochránkyní a zachránkyní svého syna,“ ale také „dokonalou vdovou podle ideálů apoštola Pavla, ženou, která žila sama, důvěřovala Pánu, jedla jen tolik, kolik bylo nutné, vyhýbala se honosným šatům a všemu světskému a dnem i nocí sloužila Pánu a svým hlasem zpívala hymny jako její jmenovkyně prorokyně Anna.“ Tyto informace jsou sice stereotypní, ale zřejmě dobře vystihují Annin život po přijetí řeholního roucha. Starala se také o mnichy a jeptišky, čímž dodávala nový lesk císařské důstojnosti.

Ačkoli negativní obraz Anny (z větší části vytvořený Gregorasem) výrazně ovlivnil moderní bádání, prameny, o nichž pojednává tato kapitola, poskytují dostatek informací, které umožňují mírnější interpretaci císařovny osobnosti i jednání. Na jejich základě je zřejmé, že Anna netoužila po moci, nesnažila se udržet si pozici panovnice a vládu ochotně byť postupně předala svému synovi, který od své korunovace podepisoval všechny důležité císařské dokumenty.

Pokud jde o chyby, kterých se Anna dopustila v průběhu druhé občanské války, jistě byla ovlivněna rádci, kteří opakovaně jednali za jejími zády. Stejným mužům se také podařilo císařovnu přesvědčit, že Kantakouzenos neušetří ji ani její děti, pokud mu bude umožněno převzít moc. Z těchto důvodů se zřejmě postavila velkému domestikovi, vyplenila císařskou pokladnu, krutě potrestala vrahy Apokavka (generála údajně schopného čelit Kantakouzenovi) a pokračovala v boji až do posledního okamžiku v únoru 1347.

Jakmile Anna mohla uvěřit, že Kantakouzenos nemá v úmyslu ublížit její rodině, byla ochotna spolupracovat. Plnila své oficiální povinnosti, nezasahovala do státních záležitostí a neintrikovala proti Janu VI. Na jeho žádost se ochotně vydala na misi ke svému synovi a srbskému carskému páru do Soluně. Ačkoli mohla svému synovi poskytnout určitou pomoc během převratu v roce 1354, není známo, že by shromažďovala velké množství stoupců nebo se připravovala na novou občanskou válku.

Ačkoli se nikdy nepřipravovala na politickou kariéru, císařovna prokázala nezanedbatelnou schopnost učit se pod tlakem. Dochované dokumenty, zejména ty, které se vztahují k její vládě v Soluni, ji představují jako energickou a schopnou panovnici. Stejně tak skutečnost, že Jan V. vyslal do Soluně Astrase, aby se po její smrti ujal vlády, prozrazuje, že Anna nebyla místodržící pouze podle jména.

Ačkoli císařovna sehrála důležitou roli v palaiologovském boji o trůn, vítězství ovlivnilo její obraz v odborné literatuře (jako panovačná a mocichtivá žena). A přitom vzhledem k její pokojné vládě v Soluni a zbožnému chování jeptišky je možné spekulovat, že kdyby Andronikos III. nezemřel předčasně, prameny by o Anně Savojské nemohly říci více, než že byla ctnostnou manželkou císaře a matkou jeho dědice.

Ill. 6: Soudobé Chambéry (Francie) v pozadí pohoří Belledonne. (Photo: Florian Pépellin). Pro další informace viz Seznam ilustrací. Původní název: Panoramic view of Chambéry with the Belledonne Mountains in the Background. Autor: Florian Pépellin. URL: [https://cs.wikipedia.org/wiki/Chambéry#/media/File:Chamb%C3%A9ry_-_Belledonnes_\(Savoie\).JPG](https://cs.wikipedia.org/wiki/Chambéry#/media/File:Chamb%C3%A9ry_-_Belledonnes_(Savoie).JPG). Licence: CC-BY-SA 3.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/>)

Ill. 7: Anna Palaiologina (Anna of Savoy). Stuttgart Codex historicus 2° 601, Württembergische Landesbibliothek

Ill. 8: Palaiologinina brána, Soluň. (Foto: Jean Housen). Pro další informace viz Seznam ilustrací. Původní název: Vue de Thessalonique. Autor: Jean Housen. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Walls_of_Thessaloniki#/media/File:20160516_020_thessaloniki.jpg. Licence: CC BY-SA 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>)